

El Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista com a model de participació social en les polítiques públiques

The Valencia Covenant for combating Male and Gender-based Violence as a model for social participation in public policies

Encarna Canet Benavent¹

ORCID: 0000-0002-6125-9150

Glòria Maria Caravantes López de Lerma²

ORCID: 0000-0003-2656-7032

Recepció: 10/02/20. Revisió: 26/04/20. Acceptació: 11/05/20

Per citar: Canet Benavent, E., i Caravantes López de Lerma, G. M. (2020). El Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista com a model de participació social en les polítiques públiques. *Revista de Treball Social*, 218, 121-137. DOI: 10.32061/RTS2020.218.07

Resum

En aquest article es presenta un exemple de bona pràctica en el disseny de les polítiques públiques a través de la participació ciutadana i dels agents socials, duta a terme per la Vicepresidència i Conselleria d'Igualtat i Polítiques Inclusives de la Generalitat Valenciana amb l'elaboració del Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista de la Comunitat Valenciana (2017).

Per descriure'n l'elaboració, primerament es presenta un marc teòric per abordar els nous models de governança conjuntament amb el paper del treball social en l'elaboració de polítiques públiques. Seguidament, es fa una anàlisi estadística sobre el punt de partida del País Valencià en matèria de violència de gènere i, tot seguit, es descriu el procés de participació del Pacte conjuntament amb les mesures més significatives.

Aquest model de coproducció de polítiques públiques fomenta el dret de participació de la ciutadania, les persones professionals implicades en la violència de gènere, les associacions de dones, sindicats i altres

---

1 Professora contractada doctora al Departament de Treball Social i Serveis Socials de la Universitat de València. Encarna.Canet@uv.es

2 Personal investigador en formació (FPU18/02737) a l'Institut Interuniversitari de Desenvolupament Local (IIDL) de la Universitat de València. Gloria.Caravantes@uv.es

agents socials en el disseny i elaboració de les polítiques públiques relacionades amb la matèria.

Paraules clau: Dret de participació, Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista, sensibilització, atenció professional, treball en xarxa.

Abstract

This paper introduces an example of a best practice in the design of public policies through participation of citizens and social agents. This initiative was conducted by the Vice-Presidency and the Department for Equality and Inclusive Policies of the Government of Valencia through the drafting of the Valencia Covenant for combating Male and Gender-based Violence of the Valencia Region (2017).

To describe this process, firstly we set out the theoretical framework for approaching the new models of governance along with the role of social work in public policy making. Next, we conduct a statistic analysis about the starting point for the Valencia region in terms of gender-based violence. Also, we then describe the participation process set out in the Covenant, along with the foremost measures.

This joint policy-making model promotes the right of participation on the part of citizens, professionals involved in gender-based violence, women's associations, trade unions and other social agents in the design and creation of public policies related to gender-based violence.

Keywords: Right of participation, Valencia Covenant for combating Male and Gender-based Violence, raising awareness, professional care, networking.

1. Introducció

La participació ciutadana en els assumptes públics és un dret humà fonamental. El dret de la ciutadania a participar en els assumptes públics, a votar i ser triat i a tenir accés a la funció pública, està establert en la Declaració Universal dels Drets Humans i jurídicament garantit i protegit per l'article 25 del Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics (PIDCP).

En la Declaració Universal dels Drets Humans (1948) es considera que tota persona té dret a participar en el govern del seu país, directament o per mitjà de representants lliurement triats (art. 21). Tota persona té deures respecte a la comunitat, ja que només en ella pot desenvolupar lliurement i plenament la seva personalitat (art. 29).

En el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics (1966) s'indica que tots els ciutadans gaudiran, sense restriccions (raça, color, sexe, idioma, religió, opinió política o d'una altra índole, origen nacional o social, posició econòmica, naixement o qualsevol altra condició social), dels següents drets i oportunitats: participar en la direcció dels assumptes públics directament, o per mitjà de representants lliurement triats; votar i ser elegit en eleccions per sufragi universal i igual; tenir accés, en condicions generals d'igualtat, a les funcions públiques del seu país (art. 25). En el mateix sentit, la Constitució espanyola assenyala, en l'article 23:

1. Els ciutadans tenen el dret a participar en els assumptes públics, directament o per mitjà de representants, lliurement elegits en eleccions periòdiques per sufragi universal.

2. Així mateix, tenen dret a accedir en condicions d'igualtat a les funcions i càrrecs públics, amb els requisits que assenyalin les lleis.

La participació és el mitjà a través del qual la ciutadania i les seves organitzacions poden expressar la seva lliure voluntat sobre les qüestions d'un bé públic i poden aspirar a una carrera de servei en l'acompliment de funcions en qualsevol dels organismes de l'Estat, d'acord amb el principi d'igualtat de condicions.

Per a l'exercici del dret a la participació és necessari que l'organització i el funcionament de l'Estat sigui democràtic, que existeixin espais i mecanismes de participació lliure sense restriccions discriminatòries. En els processos d'adopció de decisions públiques, s'ha de poder accedir a aquestes decisions de manera informada i també s'han de poder examinar les queixes ciutadanes i les peticions, enfortint l'accés a la informació i la transparència.

Tot procés participatiu és, d'alguna manera, un procés de construcció grupal, un procés de teixit d'una xarxa d'agents que, a poc a poc, es van sentint més protagonistes i més propietaris del procés i del producte que es va fabricant (Fantova, 2005). Aquest tipus de processos, a més de servir per elaborar documents i delinear trajectòries, són generadors de capital social, entès com a conjunt o entramat de normes i relacions de reciprocitat i confiança presents en el cos social. Es desenvolupa, així, la ciutadania activa, element base de la democràcia participativa.

S'incorpora la participació de la societat civil en el procés i desenvolupament de la comunitat, i això suposa la mobilització de voluntats, capacitats i recursos de la comunitat per a la solució de problemes o necessitats comunes. Es potencien els processos organitzatius, l'enfortiment d'estructures existents i la creació d'altres de noves.

En aquest sentit, presentem a continuació el que considerem un exemple de bona pràctica duta a terme per la Vicepresidència i Conselleria d'Igualtat i Polítiques Inclusives del Govern Valencià pel que fa al procés participatiu, que es va iniciar l'abril del 2017 i es va aprovar el setembre del 2017, per a l'elaboració i aprovació del Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista. Cal assenyalar que el procés no ha finalitzat, atès que està en avaluació constant per part de les intervinents.

Durant mesos es van elaborar i van debatre en assemblea, entre les participants i l'administració, cadascuna de les 293 mesures de què consta el Pacte.³

Moltes d'aquestes mesures eren demandes històriques de les professionals que intervenen en casos de violència contra la dona (mesures com ara ampliar la xarxa de Centres Dona 24 hores, amb especial atenció a les zones de l'interior de la comunitat autònoma, i la xarxa de centres d'emergència a les tres capitals de província, i la creació d'una oficina de denúncies especialitzada per evitar la doble victimització); del moviment feminista del País Valencià (com ara impulsar campanyes de sensibilització i prevenció contra la violència de gènere i masclista i la implantació de la Xarxa Valenciana d'Agents d'Igualtat); i d'altres agents implicats en l'atenció a dones supervivents (la formació obligatòria específica en gènere als treballadors públics i la resta de professionals intervinents en l'atenció integral a les dones víctimes de violència de gènere i als seus fills). La demanda d'aquestes mesures ja quedaren prèviament reflectides en treballs com el del Síndic de Greuges (2017), CCOO (2016), la Coordinadora Feminista (2016), la Diputació de València (2016) i Canet (2017).

El simple fet de recollir aquestes demandes històriques ja és un punt de partida positiu per a les autores, atès que va suposar un treball de recerca i preparació necessaris per part de l'administració i d'escolta de les agents implicades abans de començar a redactar el primer esborrany del Pacte. Aquesta fase d'escolta prèvia reflecteix una dinàmica a la qual no estàvem acostumades amb anteriors governs autonòmics, i és per això que ho valorem positivament.

2. La rellevància del treball social en les polítiques públiques des de l'àmbit comunitari

Mary Ellen Richmond va defensar el compromís ètic i polític com a qüestions indistingibles del treball social. D'acord amb Richmond: "la democràcia no és una forma de govern sinó un hàbit quotidià, i la societat

³ Totes elles distribuïdes en 5 eixos reflectits a la figura 2.

més ben ordenada és la que ajuda a desenvolupar millor la personalitat dels seus membres” (citat a Zamanillo i Martín, 2011, p. 104).

La disciplina del treball social comparteix objecte i principis (ètica, responsabilitat, compromís, entre d'altres) amb l'acció política. Les noves realitats i els canvis de models en la configuració i disseny de les polítiques públiques han albirat un nou panorama que advoca per una governança plural, participativa i participada. Així, la governança “es presenta com el mètode principal per a fer front als grans reptes territorials i urbans” (Caravantes, 2020, p. 100). El paper estratègic de la disciplina del treball social, conjuntament amb altres disciplines afins a l'àmbit social, actua en el descobriment estructural de les desigualtats i, paral·lelament, contribueix al desenvolupament i garantia dels drets socials (Barranco, 2009).

Figura 1. Procés de formulació d'una política pública

Font: Uceda-Maza, Martínez-Martínez i Caravantes (2019, p. 313).

La dimensió comunitària de la realitat de les persones i dels fenòmens urbans que es desenvolupen en els diferents territoris, emergeix com una qüestió essencial pel que fa a la definició dels problemes públics. En relació amb l'objecte d'aquest article i sobre la teoria del treball social feminista, cal assenyalar que, en la línia de Dominelli i McLeod (1989, p. 45): “els problemes socials que cal solucionar resideixen en la construcció patriarcal de les relacions socials i no en les dones afectades per aquestes relacions”.

L'acció comunitària pròpia del treball social emergeix com aquella acció que tendeix a la transformació social, fonamentada en la retroalimentació entre la reflexió-acció i que, alhora, parteix d'un grup de la mateixa comunitat (Fernández Lamelas, 2008). En aquest cas, la implicació essencial d'aquesta qüestió deriva en què:

Jerarquitzar l'acció comunitària és jerarquitzar l'acció política participativa. [...] La presència tant de persones que actuen com a professionals com la concurrència de sectors de l'acció política de representació és fonamental per a escoltar, transmetre i apropar les polítiques socials a la realitat de les persones [...]; buscar formes d'ajudar a desenvolupar en cada camp allò que la comunitat pretén (Heras i Trias, 2008, p. 36).

D'altra banda, el treball social actua com a facilitador de l'escolta activa, la mobilització, la implicació i participació ciutadana, la cohesió social i l'adopció de compromisos socials en un territori concret (Heras i Trias, 2008). “La rellevància de la comunitat en l'acció política resideix a fer front als fenòmens socials amb una base de ciutadania i en el territori

d'on emanen aquests fenòmens" (Caravantes, 2020, p. 100). El coneixement crític de la realitat, amb la societat com a objecte, comporta que el punt de confluència existent entre la disciplina i l'acció política:

S'ubica en l'esfera social, en la mateixa acció comunitària que transcedeix els límits de la comunitat amb la finalitat de transformar les situacions i els fenòmens socials. L'àmbit social i el local es presenten com dues cares de la mateixa moneda: com a objecte polític i com a objecte de la disciplina (Uceda-Maza, Martínez-Martínez i Caravantes, 2019, p. 313).

Tanmateix, la desigualtat estructural per raons de gènere que condueix a l'emergència de les necessitats socials en les dones, fa imperativa l'adopció d'intervencions feministes, de manera que el paper de les treballadores i treballadors socials:

Ha de respondre a les necessitats reals de la dona per millorar el seu benestar mitjançant la comprensió de l'opressió de gènere socialment estructurada. Redefinir els problemes socials amb una perspectiva feminista significa considerar els problemes des del punt de vista del seu impacte específic en el benestar de les dones (Dominelli i McLeod, 1989, p. 45).

D'acord amb Cristina de Robertis (2003), l'ètica de la responsabilitat, l'ètica de la convicció i l'ètica de la discussió estan relacionades amb l'obligació intrínseca del treball social amb la societat, que ha de desenvolupar la capacitat d'empatia amb l'ésser humà, i la relació de l'ésser humà amb la societat, mitjançant metodologies que ens permeten treballar des de la proximitat amb la persona. En paraules de Rodríguez Cruz (2011, p. 401): "L'ètica resulta indispensable per a l'acció política tenint en compte que el saber ètic és el que legitima la governabilitat, que ha de ser enfortida pel consens i la transparència ètica de la relació governants-governats". Per això, Uceda-Maza (2017) assenyala que cal desenvolupar un nou paradigma que abordi el repte de la convivència i de la transformació social, de la comprensió de la persona i de les seues relacions interpersonals i amb l'entorn, amb l'objectiu de superar la cosificació en el desenvolupament i en la formulació de les polítiques públiques.

3. El punt de partida: la violència de gènere al País Valencià

Malgrat l'ordenament jurídic autonòmic i estatal en matèria de violència de gènere, el punt de partida de les accions contra la violència de gènere revela un paisatge amb clares mancances i reptes de futur. Especialment pel que fa a l'accés equitatiu i igualitari als recursos d'atenció a la violència de gènere per a totes les dones i pel que fa a la formació dels professionals que intervenen al llarg de tot el procés. Partint de les dades aportades per l'informe especial del Sindic de Greuges sobre l'atenció i protecció a les dones víctimes de violència de gènere en la Comunitat

Valenciana (2017) i de les dades aportades per la tesi doctoral de Canet (2017), cal assenyalar que les xifres justifiquen una intervenció prioritària en la matèria. Pel que fa als casos de dones assassinades, tal com es pot apreciar en la taula següent, no s'evidencia una tendència clara a la disminució al llarg dels anys en les tres províncies valencianes:

Taula 1. Nombre de dones assassinades per violència de gènere

ANY	PROVÍNCIA	NOMBRE DE DONES VÍCTIMES MORTALS	TOTAL
2003	Alicante/Alacant	1	7
	Castellón/Castelló	1	
	Valencia/València	5	
2004	Alicante/Alacant	1	9
	Valencia/València	8	
2005	Alicante/Alacant	4	6
	Valencia/València	2	
2006	Alicante/Alacant	3	8
	Castellón/Castelló	2	
	Valencia/València	3	
2007	Alicante/Alacant	6	10
	Castellón/Castelló	2	
	Valencia/València	2	
2008	Alicante/Alacant	4	10
	Valencia/València	6	
2009	Alicante/Alacant	4	9
	Castellón/Castelló	2	
	Valencia/València	3	
2010	Alicante/Alacant	4	8
	Castellón/Castelló	2	
	Valencia/València	2	
2011	Alicante/Alacant	3	8
	Castellón/Castelló	1	
	Valencia/València	4	
2012	Alicante/Alacant	3	6
	Valencia/València	3	

Compartint la pràctica professional

El Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista com a model de participació social en les polítiques públiques

ANY	PROVÍNCIA	NOMBRE DE DONES VÍCTIMES MORTALS	TOTAL
2013	Alicante/Alacant	3	9
	Castellón/Castelló	1	
	Valencia/València	5	
2014	Alicante/Alacant	5	7
	Valencia/València	2	
2015	Alicante/Alacant	7	11
	Valencia/València	4	
2016	Alicante/Alacant	3	6
	Castellón/Castelló	1	
	Valencia/València	2	
2017	Alicante/Alacant	2	8
	Castellón/Castelló	2	
	Valencia/València	4	
2018	Alicante/Alacant	1	2
	Castellón/Castelló	1	
2019	Alicante/Alacant	5	7
	Castellón/Castelló	1	
	Valencia/València	1	
TOTAL		131	

Font: Portal estadístic. Delegació del Govern per a la Violència de Gènere. Ministeri d'Igualtat.

Cal apuntar discrepàncies en les dades en funció de la font consultada. Així, el Moviment de Dones assenyala que el 2015 foren 14 les dones assassinades al País Valencià en lloc d'11 com destaca la Delegació de Govern.⁴

D'altra banda, quant a les denúncies presentades per raons de violència de gènere, en els anys 2017 i 2018 s'han incrementat, mentre que per a l'any 2019, la xifra de les denúncies ha experimentat una davallada considerable, per sota de les 18.000 denúncies, amb uns valors similars als dels anys 2012, 2013 i 2015:

4 Aquests casos s'expliquen, com refereix el Síndic (2017, p. 13), en els següents termes: "algunes d'aquestes víctimes mortals no es computen, per part de la Delegació de Govern, com a víctimes de violència de gènere en aplicació de l'article 1 de la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, com ara el succés ocorregut el 2 de gener de 2015 a Elx (Alacant), on l'assassí va matar la seua ex parella i la germana d'aquesta, no sent aquesta última comptabilitzada com a víctima de violència de gènere. Aquesta discrepància es produeix habitualment tots els anys".

Taula 2. Nombre de denúncies de violència de gènere per origen (període 2009-2019)

ORIGEN DE LA DENÚNCIA	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Presentada directament per víctima	1.374	1.733	1.312	797	1.001	846	680	463	664	686	451
Presentada directament per familiars	184	63	235	28	22	29	361	33	49	327	277
Atestats policials - amb denúncia víctima	9.442	9.536	8.816	9.837	8.500	8.768	9.279	10.790	13.705	13.262	11.026
Atestats policials - amb denúncia familiar	158	262	103	88	263	225	142	179	294	312	379
Atestats policials - per intervenció directa policial	4.185	3.667	4.120	3.454	4.008	3.678	3.879	4.821	3.881	4.007	2.613
Comunicat de lesions	3.765	3.787	3.644	3.378	2.894	2.796	2.472	2.432	3.325	3.719	2.524
Serveis assistència-tercers en general	242	321	310	248	382	293	581	713	809	607	516
TOTAL	19.350	19.369	18.540	17.830	17.070	16.635	17.394	19.431	22.727	22.920	17.786

Font: Portal estadístic. Delegació del Govern per a la Violència de Gènere. Ministeri d'Igualtat.

A banda d'altres dades significatives per a la contextualització de la violència de gènere, entre les recomanacions fetes pel Síndic de Greuges (2017) als diferents departaments del Govern Valencià cal esmentar les que estan relacionades amb: avaluació, dotació de centres i plantilles d'equips interdisciplinaris atenció a la violència de gènere, la figura de l'acompanyament a les dones i la revisió de protocols d'actuació, entre altres recomanacions.

Una altra de les mesures recomanades a la Generalitat Valenciana, concretament pel que fa a les actuacions a desenvolupar des de Presidència, és impulsar el Pacte Social de prevenció de violència sobre la dona de conformitat amb el que estableix l'article 29 de la Llei 7/2012, de 23 de novembre, de la Generalitat, integral contra la violència sobre la dona en l'àmbit de la Comunitat Valenciana.

Recentment, l'informe *L'empobriment del País Valencià (2020)* assenyala que en comparació amb la resta de l'Estat espanyol, el País Valencià té una inversió en serveis socials 4 punts per sota de la mitjana estatal. De la mateixa manera que succeeix a la resta d'Espanya, els serveis socials

constitueixen el nucli central des d'on es proveeix majoritàriament l'atenció de caràcter especialitzat a les dones supervivents de violència de gènere.

La Generalitat Valenciana, sensible i conscient del punt de partida en matèria de violència de gènere, des de la Vicepresidència i la Conselleria d'Igualtat i Polítiques Inclusives, va impulsar el Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista, comptant per al disseny i el desplegament amb la participació de tots els agents socials del País Valencià.

4. El procés d'elaboració del Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista del País Valencià

El Govern del Pacte del Botànic⁵ (que va entrar el 2015) ha dut a terme diverses iniciatives polítiques que s'han realitzat amb amplis processos participatius, com descriu Caravantes (2020) per a l'elaboració de la Llei 3/2019, de 18 de febrer, de la Generalitat, de serveis socials inclusius de la Comunitat Valenciana, en què va comptar per al disseny i desenvolupament amb professionals de treball social en càrrecs de responsabilitat pública.

Pel que fa a l'àmbit de la violència de gènere, el 21 d'octubre del 2015, les Corts Valencianes van aprovar la creació d'una comissió d'estudi per a l'erradicació de les violències de gènere amb la finalitat d'impulsar un pacte autonòmic contra la violència que sofreixen les dones i per la igualtat de gènere. Fruit d'aquest treball reflexiu, participat amb la societat civil i les persones expertes, sorgeix l'Informe sobre l'Estudi de les Violències Masclistes a la Comunitat Valenciana i la creació d'un pacte autonòmic contra la violència que sofreixen les dones i per la igualtat de gènere.

L'abril del 2017 es convoca les persones representants de partits polítics, sindicats, universitats, administració autonòmica, entitats feministes, col·lectius de dones supervivents, tercer sector, mitjans de comunicació i col·legis professionals. Aquestes organitzacions són convocades per l'administració i són convidades com a participants després d'haver estat identificades com les més representatives en aquesta matèria. A les entitats representades se'ls presenta el primer esborrany del document, que com ja s'ha assenyalat es va elaborar prèviament, perquè es treballi en grups i posteriorment es debati en plenari, amb l'objectiu d'iniciar l'elaboració participada del Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista.

Un pacte basat en el consens, en el treball de la subcomissió de les Corts i de diferents mesos de treball de la Vicepresidència i de la Conselleria d'Igualtat i Polítiques Inclusives, en el marc de la Convenció sobre l'eliminació de tota forma de discriminació contra la dona (CEDAW); el

5 El Pacte del Botànic és el nom que va rebre el pacte programàtic del govern de la novena legislatura del País Valencià, signat pel PSPV-PSOE, Compromís i Podem l'11 de juny de 2015, després que el Partit Popular de la Comunitat Valenciana perdera la majoria absoluta a les eleccions a les Corts Valencianes de 2015.

Conveni d'Istanbul, especialment contra el tràfic de dones i criatures amb fins d'explotació sexual; la Declaració Universal dels Drets Humans, i de les competències pròpies de la Comunitat (Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista, 2017, p.3).

A través d'una metodologia participativa i interpretativa de l'opinió de cada sector, i partint de la realitat actual del País Valencià, es pretén arribar a una sèrie de punts de consens a partir del treball dut a terme en grups focals. Cada intervinent va treballar prèviament amb les organitzacions respectives les línies estratègiques i les mesures del Pacte, i les conclusions van ser exposades en el plenari i es van aprovar per majoria. Cada mesura es va debatre i sotmetre a votació.

En total, s'han fet unes deu reunions entre l'administració i les intervinents i el procés de debat ha durat cinc mesos, si bé no ha finalitzat atès que es va crear una comissió de seguiment que encara es reuneix.

Com a marc de referència es té en compte la Convenció CEDAW de Nacions Unides (1979), la LOVG (2004), el Conveni d'Istanbul (2011), i la Declaració Universal de Drets Humans (1948), sempre des de les competències autonòmiques que corresponen a la Generalitat Valenciana i el seu corresponent àmbit geogràfic. El Pacte final té una vigència de cinc anys.

El resultat va derivar en 5 grans línies estratègiques, amb 21 objectius i 293 mesures concretes, que afecten tots els àmbits de l'atenció primària, entitats socials, polítiques, jurídiques, mitjans de comunicació, àmbit educatiu i de la intervenció professional en violència de gènere. Aquestes línies estratègiques són les que es reproduïxen a la figura següent.

Figura 2. Línies estratègiques del Pacte Valencià

Font: Elaboració pròpia.

D'altra banda, a través d'una escala d'indicadors que elaborarà la Universitat de València (encara en procés), es podran avaluar els resultats a mitjà i llarg termini sobre el funcionament de la intervenció en matèria de violència de gènere en l'àmbit valencià i el compliment dels objectius del Pacte Valencià.

4.1. Mesures establertes al Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista

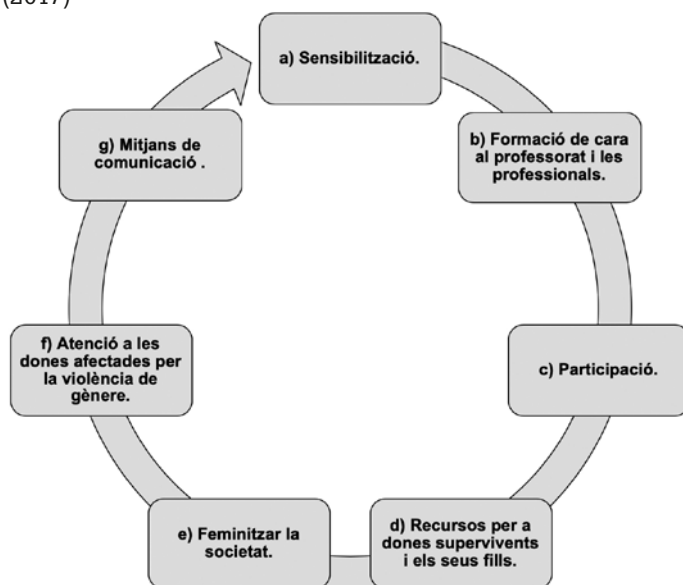
Vivim en una societat on tot i haver assolit una igualtat formal i legal entre homes i dones, aquesta situació no es trasllada a la realitat del dia a dia. Aquesta igualtat real s'ha de construir amb un compromís institucional i social, situant el problema de la desigualtat com un problema social estructural, tal com demanen els moviments feministes. "En aquest context, en què la pitjor de les conseqüències de la desigualtat són les violències masclistes, és el moment que governs i institucions ens impliquem en les demandes socials i fem un pas endavant" (Generalitat Valenciana, 2017, p. 1).

El Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista inclou en l'agenda pública valenciana la lluita col·lectiva contra les violències masclistes i per la igualtat de gènere.

Una oportunitat per derrocar els murs que encara avui invisibilitzen la violència de gènere i masclista i la consideren un fet privat i domèstic, i socialitzar-la com un conflicte polític, social, cultural i simbòlic. Un manifest de sororitat de totes les administracions públiques valencianes i les organitzacions socials, econòmiques, culturals i acadèmiques respecte a les dones víctimes de violència de gènere, i un missatge inequívoc de confrontació amb els agressors i la violència que exerceixen (Generalitat Valenciana, 2017, p. 4).

A continuació, a la figura 3, volem exposar algunes de les mesures establertes que considerem importants per a la defensa dels drets humans de les dones que pateixen violència. És important ressaltar que cada mesura va acompanyada de l'òrgan responsable de la coordinació de la mesura. Per simplificar, les agrupem per categories: a) Sensibilització; b) Formació de cara al professorat i les professionals; c) Participació; d) Recursos per a dones supervivents i els seus fills; e) Feminitzar la societat; f) Atenció a les dones afectades per la violència de gènere; i g) Mitjans de comunicació.

Figura 3. Mesures del Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista (2017)

Font: Elaboració pròpia a partir del Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista (2017).

La totalitat de les mesures que preveu al Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista estan arrelades en la disciplina del treball social: des de la sensibilització amb perspectiva de gènere fins a la formació, la participació i els recursos existents al País Valencià per a dones supervivents i els seus fills. Especialment, assenyalem les que considerem més interessants de cara a la nostra disciplina, i sobretot les que tenen més relació amb la intervenció en treball social: augment de recursos, foment del treball en xarxa, atenció als fills de les dones, formació dels professionals... qüestions que reclamen les professionals que treballen en violència de gènere, tal com conclou Canet (2017, p. 461 i s.).

Pel que fa a l'apartat *d*, relacionat amb els recursos per a dones supervivents i els seus fills, el contingut que es destaca és: el desenvolupament de les polítiques públiques per a personal amb formació específica en perspectiva de gènere i violència masclista, ampliació del parc d'habitatges per a dones, la inserció sociolaboral, l'exempció de taxes universitàries, de formació professional i ensenyances artístiques, programes d'atenció als maltractadors, la creació de l'Observatori Valencià de la Violència de Gènere i Masclista i el blindatge de recursos materials, personals i econòmics destinats a la violència de gènere, entre les actuacions més significatives.

D'altra banda, entre les actuacions més significatives de l'apartat *f*, relatives a l'atenció a les dones afectades per la violència de gènere, es destaca: la millora de la coordinació institucional i el treball en xarxa per

donar una atenció integral a les dones víctimes de violència de gènere i als seus fills, des de la interseccionalitat i la inclusió activa; el disseny de polítiques públiques des de la prevenció i sensibilització, la detecció i la intervenció, l'acompanyament i la recuperació bio-psicosocial de les dones, la rehabilitació dels agressors i la reinserció sociolaboral de les dones supervivents; l'ampliació de la xarxa de centres de recuperació integral en totes les ciutats de més de 100.000 habitants; la reversió a la titularitat pública dels recursos assistencials privatitzats;⁶ la dotació de les tres capitals de província de centres d'emergència i les zones d'interior de Centres Dona 24 hores; l'atenció a les dones que no denuncien; la millora de l'atenció en els Punts de Trobada Familiar⁷ i Equips Especialitzats en Intervenció a la Infància i Adolescència⁸ (EEIIA); la promoció de l'atenció especialitzada a les dones més vulnerables: amb diversitat funcional, amb addiccions, procedents d'altres països, dones prostituïdes, dones transsexuals, dones de l'àmbit rural, dones en situació de dependència, entre d'altres.

5. Conclusions

Després de l'aprovació final del Pacte i de la presentació oficial a la societat valenciana el setembre del 2017, es va crear una comissió de seguiment formada per una representació de les agents participants en l'elaboració del document, així com un reglament de funcionament. Com a participants en aquest procés participatiu, volem ressaltar el paper fonamental que tenen les professionals de treball social en el tractament i atenció a les dones supervivents de les violències masclistes, i la importància de poder participar en aquest procés com a coneixedores de la realitat de les dones i de les possibilitats d'intervenció professional. Encara que sabem que la decisió última és de la dona, la qualitat de la intervenció i l'acompanyament és un element determinant per possibilitar la ruptura amb l'agressor, i facilitar la superació d'obstacles burocràtics que perpetuen la continuïtat de la situació abusiva (Canet, 2017). Per tant, és necessari que les diferents administracions tinguen en compte la visió experta de les professionals que treballen en primera línia.

En l'àmbit quantitatiu, segons el balanç d'execució de les mesures del Pacte amb data de setembre del 2019 (Conselleria d'Igualtat i Polítiques Inclusives, 2019) el 57% de les mesures han estat realitzades o es troben en execució permanent; el 25% de les mesures estan en procés de realit-

---

6 La tendència prèvia a l'any 2015 en l'àmbit dels Serveis Socials s'havia caracteritzat per una constant privatització de l'àmbit públic (Uceda-Maza, Martínez-Martínez i Caravantes, 2019).

7 Els Punts de Trobada Familiar "són un recurs gratuït, universal i especialitzat, que s'ubica en un espai físic idoni i neutral, per facilitar el compliment del règim de visites establert en situacions de crisi o ruptura familiar. Els punts de trobada familiar (PEF) faciliten als menors el seu dret a relacionar-se amb els dos progenitors i/o altres parents i la seua seguretat en les relacions esmentades, mitjançant una intervenció temporal de caràcter psicològic, educatiu i jurídic, per part de professionals degudament formats". Per a més informació sobre aquest recurs, vegeu <https://bit.ly/2WBpCsy>.

8 Abans denominat SEAFI (Servei Especialitzat d'Atenció a la Família i la Infància).

zació i encara resten per desenvolupar el 18% de les mesures pactades. Fins avui, el Pacte ha estat subscrit per 1.012 entitats i 12.053 persones a títol individual.

Cal assenyalar que en poc temps s'han posat en funcionament algunes d'aquestes propostes que considerem valentes i que les professionals i el moviment feminista demanàvem reiteradament. No obstant això, queda molt camí per fer quant a recursos, increment de professionals, intervenció psicosocial i prevenció per millorar en l'atenció a les dones i l'eliminació de les imposicions de la societat patriarcal i masclista.

Considerem que és urgent una nova orientació en el tractament de la violència de gènere on la prevenció i el canvi radical de model social, econòmic, cultural i polític siguin l'eix fonamental, sense oblidar l'atenció a les dones supervivents i els seus fills. Una orientació que en l'àmbit professional ha de ser interdisciplinària, holística i que adopti una mirada feminista, amb l'objectiu final d'empoderar la dona i canviar el model social patriarcal.

D'altra banda, es posa en relleu la participació de professionals de treball social en el disseny, implementació i avaluació de les polítiques públiques des d'una mirada feminista i amb perspectiva de gènere. La labor del treball social no es limita únicament a la prevenció i intervenció amb les persones i el seu entorn de proximitat, sinó que també té un objectiu pedagògic rellevant pel que fa a la incorporació del paradigma feminista en les polítiques públiques. Combatre la violència de gènere en la societat passa per combatre el sistema patriarcal i masclista des dels poders públics i des de l'acció comunitària del treball social; no únicament tenint en compte el paper del treball social en el disseny de les polítiques dirigides a les dones, sinó també pel que fa a les polítiques educatives, sanitàries, laborals, urbanístiques i judicials. Per això, tal com destacava Charlotte Bunch (citada a Rivera Coraci, 2018, p. 46): "Esforçar-se per erradicar la violència contra la dona no és només una bona idea, es converteix també en l'obligació d'un govern".

Referències bibliogràfiques

- Barranco, C. (2009). Discapacidad y Trabajo Social: una mirada sobre los enfoques y los derechos sociales. *Revista de Treball Social de Catalunya*, 186, 81- 94.
- Canet, E. (2017). *El discurs de les professionals i la representació de la premsa sobre la violència de gènere al País Valencià*. (Tesi de doctorat). IIDL-Universitat de València. Recuperat de <https://bit.ly/2v9yXLU>
- Caravantes, G. M. (2020). El derecho de participación en las políticas sociales: el proceso participativo para la elaboración de la Ley

- valenciana de Servicios Sociales. *Cuadernos de Trabajo Social*, 33(1), 99-113. Recuperat de <https://bit.ly/399LxJp>
- CCOO (2016). Informe sobre violencia de género. *Documento FSC-CCOO*, 10. Recuperat de <https://bit.ly/388fE48>
- Consejo de Europa (2011). *Convenio del Consejo de Europa sobre prevención y lucha contra la violencia contra la mujer y la violencia doméstica (Convenio de Estambul)*. Recuperat de <http://bit.ly/1191KbK>
- Conselleria d'Igualtat i Polítiques Inclusives (2019). Evaluación de la Ejecución de las Medidas del Pacto Valenciano contra la violencia de género y machista, 2019. Recuperat de <https://bit.ly/2U7USwW>
- Coordinadora Feminista (2016). *IV Seminario violencias machistas*. 7 y 8 de mayo de 2016. Madrid. Recuperat de <http://bit.ly/2qi1T0C>
- Diputació de València (2016). *Resumen ejecutivo sobre el diagnóstico de recursos contra la violencia de género en la Provincia de València 2016*, València.
- Dominelli, L., i McLeod, E. (1989). *Trabajo Social feminista*. Madrid: Cátedra.
- Fantova, F. (2005). Procesos participativos en las políticas públicas: reflexiones desde la práctica. *Jornadas Hacia la promoción y participación social del pueblo gitano*. Consejo para la Promoción Integral y Participación Social del Pueblo Gitano en el País Vasco. Recuperat de <https://bit.ly/3beLSg9>
- Fernández Lamelas, E. (2008). ¿Qué representó en los inicios de la democracia el movimiento asociativo vecinal y qué representará en el siglo XXI? *Revista ICEV, Revista d'Estudis de la Violència*, 4(13), 39-74.
- Generalitat Valenciana (2017). Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista. Recuperat de <https://bit.ly/31ADUth>
- Heras i Trias, P. (2008). *La acción política desde la comunidad. Análisis y propuestas*. Barcelona: Editorial Graó.
- Naciones Unidas (1966). Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales (PIDESC). Recuperat de <https://bit.ly/2SmH7Jy>
- Plataforma pel Dret a Decidir (2020). L'empobriment del País Valencià. Recuperat de <https://bit.ly/33ED8N0>
- Robertis, C. de (2003). *Fundamentos del Trabajo Social*. Alicante: PUV.
- Rodríguez Cruz, H. M. (2011). *Comportamiento ético y acción política* (Tesi de doctorat). Universidad Complutense de Madrid.

- Síndic de Greuges (2017). *Informe del Síndic de Greuges sobre la atención y protección a las mujeres víctimas de violencia de género en la Comunitat Valenciana*. Recuperat de <https://bit.ly/3bhBAfi>
- Uceda-Maza, F. X. (2017). Una agenda valenciana de transformació social: un nou model social valencià. *Revista Valenciana d'Estudis Autònoms*, 62, 89-120.
- Uceda-Maza, F. X., Martínez-Martínez, L., i Caravantes, G. M. (2019). Trabajo Social y acción política: la experiencia de la Comunitat Valenciana en tiempos de transformaciones sociales. En: C. Verde, A. I. Lima i E. Pastor (coord.), *El trabajo social ante los desafíos del siglo XXI desde una perspectiva iberoamericana* (p. 309-321). Navarra: Aranzadi.
- Zamanillo, T., i Martín, M. (2011). La responsabilidad política del Trabajo Social. *Trabajo Social Global*, 2(3), 97-115.